

Trekvlinders in 1943

door

B. J. LEMPKE.

Het trekvlinderonderzoek werd in het afgelopen jaar voor het eerst verricht in samenwerking met den Studiekring voor Phaenologie, onderafdeeling van het Ned. Genootschap voor Landbouwwetenschap. Deze zorgde voor het samenstellen en verzenden van invullijsten, waardoor het noteeren voor de medewerkers belangrijk vereenvoudigd werd, terwijl bovendien een veel grooter aantal helpers gerecruteerd kon worden dan mij alleen ooit gelukt zou zijn. Vooral voor de gewone en makkelijk kenbare trekkers is dit natuurlijk van groot voordeel. Ik hoop dan ook van harte, dat de samenwerking een duurzame zal zijn. Veel hulp ondervond ik, evenals trouwens in de voorafgaande jaren, bovendien van lezers van In Weer en Wind. Speciaal de atalanta profiteert daarvan.

Ik breek in dit verslag met de gewoonte, alleen die trekkers op te nemen, die „toch niet in de Vergaderingsverslagen der Nederl. Entom. Vereeniging vermeld worden”, zooals de oorspronkelijke opzet geweest is. Terwille van een volledig inzicht in de trekbedrijvigheid van een bepaald seizoen komt het me juist voor, alle bereikbare gegevens te vermelden. Hoewel de zeldzame trekkers dus niet op de invullijsten voorkomen, worden ze wel in het verslag opgenomen. Wie een of meer van deze dieren waarneemt, kan ze wel ergens op het vel noteeren. Men zal reeds in dit overzicht de juistheid van de nieuwe werkmethode kunnen constateeren.

Het bijzonder vroege voorjaar van 1943 heeft aanvankelijk een zeer gunstigen invloed op den trek uitgeoefend. De zomer was echter verre van fraai en vooral het gure Juni-weer schijnt voor vele soorten, ook onder de indigenen (*Aglais urticae* L. bijv.), uiterst nadeelig geweest te zijn. Daaraan alleen is het te wijten, dat het tenslotte geen record-seizoen voor trekkers geworden is. De gegevens, die over de verschillende soorten verzameld konden worden, zijn de volgende:

1. *Colias hyale* L. De overigens zeldzame voorjaarsgeneratie werd ook dit jaar weer waargenomen en zelfs meer dan in 1942. De meeste vangsten stammen uit Zuid-Limburg. Ik acht het niet uitgesloten, dat een deel der najaarsrupsen daar goed den winter is doorgekomen, hoewel er natuurlijk geen enkel bewijs voor is. Zoolang een Limburger zich niet belast met het opkweken van herfstrupsen uit het ei en deze dan buiten laat overwinteren, zal het ook moeilijk te leveren zijn. De eerste gen. werd gezien te: Schin op Geul (14 Mei 1 ex., 20 Mei vele versche, Delnoye); Kerkrade (12—16 Mei enkele exx., frater Maessen; 15 Mei 2 exx., Vandermeulen); Meyel (30 Mei, 1 ex., Nies); Lekkerkerk (20 Juni, 1 ♀, Van der Schans).

De zomergeneratie is in een groot deel van het land waargenomen, maar was alleen in Zuid-Limburg gewoon. In Zeeland was ze minder talrijk dan in 1942, meer naar het Noorden werden slechts enkele exx. gezien.

Limburg. Vaals, Epen, Mechelen, Roermond van 18 Aug. tot 1 Sept. vrij talrijk (Van Wisselingh); St. Pietersberg (15 Sept. 1 ex., waarnemer?); Schin op Geul (5 Sept. vele, tamelijk afgevlogen, Delnoye); Kerkrade (16 Aug. tot 7 September nogal talrijk, frater Th. Maessen; 15 Aug. tot 10 Octr. talrijk, Delnoye).

Noord-Brabant. Boxtel (1 Aug., 1 ex., Passchier); St. Oedenrode (5 Sept., enkele, Van Eldik).

Zeeland. Wolfaartsdijk (31 Juli, 1 ex., Wilmink); 's Heer Hendrikskinderen (14 Aug., 1 ♂, Wilmink); Nieuwdorp (21 Aug., 1 ♂, dez.); Borsele (18 en 22 Aug., 3 Sept., Warren); Kattendijke (4 Sept., 1 ♂, Wilmink); Ierseke (4 Sept., 1 ♀, dez.); Calandpolder (4 Sept., 1 ♀, Warren); Kruiningen (8 Octr., 1 ex., Van Katwijk).

Zuid-Holland. Krimpen a. d. IJssel (2 Aug., 1 ♀, Van der Schans).

Drente. Wapserveen (18 Aug., 1 ex., Veen).

Friesland. Schoterbrug (N. O.-polder, 20 Aug., Sabbé).

De zomergeneratie werd dus van 31 Juli tot 10 October waargenomen.

2. *Colias croceus* Fourcroy¹⁾. Veel meer gesignaleerd dan in 1942, vooral in het zuiden van het land. In Zuid-Limburg en op Walcheren was de soort vrij gewoon, ook nog in het zuiden van Zuid-Holland, maar verder naar het noorden werd *croceus* bijna steeds slechts sporadisch waargenomen. Enkele exx. werden hier reeds in Juni

¹⁾ Bij nader onderzoek bleek me, dat *Colias electo* L. en *Colias croceus* Fourcroy twee goede soorten zijn, zoodat de samengestelde naam voor den Oranje Lucernevlinder vervalt. Ik hoop dit probleem in een ander artikel uit te werken.

gevangen, een groote zeldzaamheid voor ons land. Beide malen werd opgemerkt, dat dit groote dieren waren, vermoedelijk behorende tot de tweede zuidelijke generatie, *ampla* Vrty., beschreven naar Mei-exx. van Sicilië.

De meeste vangsten en waarnemingen dateeren van half Augustus tot half September (uiterste data: 28 Juli tot 19 September). Ten deele waren dit wel afstammelingen van de Juni-immigranten, ten deele waarschijnlijk aangevuld met trekkers uit Frankrijk en België (vandaar het overweldigend aantal ♂♂).

Limburg. In Zuid-Limburg en bij Roermond van 18 Aug. tot 1 Sept. vrij talrijk (Van Wisselingh); Epen (11 Aug., 1 versch. ex., De Graaf); Schin op Geul (24 Aug., 1 ex., Vleugel; 5 Sept., tamelijk veel, Delnoye); Maastricht (3 Aug., 1 ex., J. Maessen); Kerkrade (7 Aug., 1 ex., 17 Sept., 2 exx., Vandermeulen); Born (16 Aug.) en Buchten (25 Aug., tamelijk veel, Delnoye).

Zeeland. Kapelle (23 Aug., 1 ex., De Wilde); Wemeldinge (4 Sept., 1 gaaf ♂ langs den dijk, Wilminck); Kattendijke (4 Sept., 5 ♂♂ langs den dijk, meest afgevlogen, dez.); Wilhelminapolder (15 Aug., 1 gaaf ♀ op lucerneklaver, dez.); 's Heer Hendrikskinderen (11 Sept. 1 afgevlogen ♂ op roode klaver, 3 afgevlogen ♂♂ en 1 zeer versch. ♂ op lucerneklaver, dez.); 's Heer Arendskerke (31 Juli 1 iets afgevlogen ♂ langs den dijk van den Ankerverepolder, dez.); Schengepolder (31 Juli, 1 gaaf ♂ op roode klaver, dez.); Borsele (18 Aug. tot 14 Sept., totaal ongeveer 25 exx., waarbij met zekerheid geen enkel ♀ werd gezien, meest op roode klaver en lucerne, Warren); Hollestelle (22 Aug. 1 ♂, 5 Sept. 1 ♂, dez.); Calandspolder (17 Aug. 1 ♂, 4 Sept., 2 ♂♂ op zulte, dez.).

Zuid-Holland. Krimpen a. d. IJssel (20 Juni, groot ♀; van 28 Juli tot 5 Sept. 9 ♂♂ en 3 ♀♀, waarbij op 17 Aug. 1 ♀ van f. *alba* Lpk., Van der Schans); Capelle a. d. IJssel (van 18 tot 22 Aug. totaal 7 exx., Verkaik); Wassenaar (3 Aug., 1 ex., Van Wisselingh); Leiden (18 Juni 1 groot ♀ van 52 mm op distel, Koremans).

Noord-Holland. Amsterdam (21 Aug., 1 ex., Westerhof).

Utrecht. Remmerden (20 Aug., 4 ♂♂, 21 Aug. 2 ♂♂, eenigszins afgevlogen, Van de Pol).

Gelderland. Bennekom (17 Aug., 1 ♂, Van de Pol).

Overijssel. Steenwijkerwold (22 Aug., 2 exx., 5 Sept., 2 exx., 19 Sept., 1 afgevlogen ex., Veen).

Friesland. Harlingen (29 Aug., 1 ex. aan den Zeedijk, Van Minnen).

3. *Vanessa atalanta* L.¹⁾ De Nommervlinder heeft wel heel sterk op het vroege voorjaar gereageerd, want reeds in Maart werden enkele exemplaren waargenomen! Het eerste werd te Arnhem signaleerd, een afgevlogen dier, op 1 Maart (F. de Graaf), daarop volgde op den veertienden bij prachtig weer nummer 2 te Middenmeer (Van Dompelaar), terwijl dienzelfden dag H. van der Meulen tijdens de godsdienstoefening een *atalanta* in het kerkgebouw te Geleen zag vliegen. Geen wonder dus, dat reeds in April heel wat meldingen binnen kwamen: 6-IV 1 ex. in de bosschen te Amerongen (Bentinck); 15-IV 1 nog gaaf ex. te Schiedam (Nijssen); 18-IV 1 ex. te Amsterdam (Helmers); 23-IV het eerste ex. te Uden (Br. Antonius) en een ex. tusschen Voorschoten en Wassenaar (De Boer); 30-IV 1 ex. te Pietersbierum in Friesland (d'Audretsch). Van het voorlaatste ex. vermeldde Dr. de Boer, dat het „prachtig gaaf” was. Als daarmee bedoeld wordt, dat ook de kleuren fel waren als bij onze zomerdieren, was het vermoedelijk een dier, dat eenige dagen te voren ergens aan de Riviëra uit de pop gekomen was. Ongetwijfeld zal het voorjaar ook in Zuid-Europa bijzonder vroeg geweest zijn. Willen de waarnemers in de komende voorjaren ook op de kleuren van de *atalanta*'s letten?

In Mei werd de vlinder op zooveel plaatsen gezien, dat practisch het heele land reeds er mee bevolkt was. Toch duurde het nog tot 5 Juni, eer Tolman, die in de gelegenheid was er bijna elken dag op te letten, zijn eerste ex. te Soest zag. Ook in Juni werd de vlinder vrijwel dagelijks waargenomen, eerst nog afgevlogen trekkers, maar al heel spoedig ook mooie versche dieren, die ongetwijfeld afstamden van de in Maart en April gearriveerde vreemdelingen, bijv. 13 Juni te Schiedam (Nijssen, maar dienzelfden dag ook nog een trekker) en 25 Juni te Wageningen (Van de Pol).

Zonder twijfel had 1943 dan ook een jaar kunnen worden, dat alle voorafgaande in *atalanta*-rijkdom klopte, zelfs het zoo overvloedige seizoen van het jaar er voor.

¹⁾ De generieke nomenclatuur van no. 3 en 4 is in overeenstemming gebracht met de besluiten van het twaalfde Internationale Zoölogische Congres te Lissabon in 1935 (zie Comptes Rendus, I, p. 193—195, 1936), die van no. 11 met het artikel van Tams „Changes in the generic names of some British moths” (Entomol., vol. 72, p. 66, 1939).

Maar toen de zomer verder vorderde, bleef bijna overal de kleurenweelde, waar we in 1942 zoo van genoten hadden, uit. Zeker, er waren in bijna de heele Julimaand, in Augustus en September geregeld *atalanta*'s te zien, maar bijna steeds in vrij bescheiden aantal. Zoo schreef Dr. Wilmink: „De trekkers kwamen vroeg en in groot aantal op Zuid-Beveland opzetten. De verwachtingen wat de zomergeneratie betrof werden echter niet bewaarheid. Hun aantal was gering. Na half September verschenen echter weer verse exx. en hun aantal nam toen snel toe. Begin October wemelde het werkelijk van *atalanta*'s.” Ook Warren spreekt van „een overvloed van honderden zeer fraaie exx.” begin Octr. in de omgeving van Borsele. Deze tweede in Nederland geboren generatie is op meer plaatsen in opvallend aantal aangetroffen, een wel zeldzaam voorkomend verschijnsel in ons land! Zoo noteerde Nieuwenhuis een „bizonder massaal optreden van verse exemplaren” op 9-X te Pijnacker, op 30-X nam Passchier den vlinder zeer talrijk op bloeiend koolzaad te Zeist waar, op 1-XI vlogen de *atalanta*'s bij tientallen op de bloemen van koolzaad te Uden (Br. Antonius), nadat vanaf 5 Octr. een sterke achteruitgang was geconstateerd. Maar lang niet overal heeft de vlinder zoo schitterend revanche genomen. Zoo vond Ten Hove hem te Zuilen „buitengewoon schaarsch”, ook later in het jaar. Uit het Noorden wordt de herfstgeneratie nergens in groot aantal vermeld, te Amsterdam hebben we evenmin de sterke toename kunnen constateeren. Voor Soest schrijft Tolman, dat het aantal in Sept. vrijwel constant bleef, maar daarna „iets scheen toe te nemen.” Helaas ontbreken gedetailleerde gegevens over Octr. en Nov. uit Limburg bijna geheel.

Merkwaardigerwijze is 31 October of 1 Nov. voor het meerendeel der waarnemers de laatste *atalanta*-datum. Slechts enkele exx. hebben het wat langer kunnen rekken: 3 Nov. meerdere exx. te Amsterdam (Piet) en 1 te Borsele (Warren), 5-XI de laatste te Uden, nadat het nog 3 dagen er voor ervan gewemeld had! (Br. Antonius).

4. *Vanessa cardui* L. De Distelvlinder was in 1943 stellig gewoner dan in het daaraan voorafgaande jaar, al geldt dit zeker niet voor het geheele land. Tolman, die er bijna dagelijks op lette, nam in Soest in totaal slechts 2 exx. waar, beide in Augustus honing zuigend op *Calluna*, ik zag zelf te Amsterdam slechts één enkelen vlinder. Daartegenover staan ook andere ervaringen. Zoo schrijft Wilmink: „De soort was dit jaar op Zuid-Beveland zeer algemeen. De trekkers kwamen vroeg en in groot aantal opzetten en de zomergeneratie was eveneens zeer talrijk. Na Augustus neemt hun aantal snel af.” Te Capelle aan den IJssel was de vlinder vrij gewoon (Verkaik). In Zuid-Limburg vloog hij eind Augustus vrij talrijk (Van Wisselingh). Te Zeist nam Passchier hem 25-VIII „massaal” waar, op één dahlia 6 exx. dicht bij elkaar. Uit dit simpele voorbeeld blijkt weer eens te meer, hoe alleen veel waarnemers uit alle deelen van het land samen in staat zijn een juist beeld over het voorkomen van een trekker te vormen.

In tegenstelling met de *atalanta* kwam *cardui* op den normalen tijd aan, ongeveer half Mei, evenals in 1942. Het eerste ex. werd 13-V te Dubbeldam door De Jongheere gezien, daarop volgen: 14-V een zeer fraai ongeschonden ex. te Geffen-N.Br. (Kets); 17-V een afgevlogen ex. in den Wilhelminapolder (Wilmink); 19-V idem te Colmond (J. Maessen); 20-V 1 ex. te Aalbeek (frater Th. Maessen) en 2 te Schin op Geul (Delnoye); 23-V 1 ex. te Abcoude (Andersen); 26-V 2 exx. te Oosterhout, waarvan 1 sterk afgevlogen (Van Katwijk); 29-V een sterk afgevlogen ex. te Amsterdam (Piet); 31-V een gaaf ex. te Schiedam (Nijssen). In Juni blijven de waarnemingen vrij regelmatig doorloopen, maar pas 22-VI werd het eerste ex. uit het Noorden signaleerd (te Wapserveen, Veen). Warren beleefde reeds 11 Juni een echten „*cardui*-dag”, toen hij op verschillende plaatsen in den Borselepolder 16 exx. in het avondlicht op de wegen zag. Hetzelfde maakte Dr. Wilmink 5 dagen later mee: 1 wildvliëgend, afgevlogen ex. in den Schengepolder, 2 (waarbij één gaaf) in den Calandpolder en 15 in de avondzon op de polderwegen van de West-Schengen naar Goes. Het is beiden Zeeuwschen waarnemers reeds herhaaldelijk opgevallen, dat de distelvlinders 's avonds vaak aan zonnige dijkhellingen zitten en bij voorkeur in de nabijheid van huizen. Willen anderen daar ook eens op letten? Dat reeds in Mei en Juni, als er nog geen sprake is van in Nederland geboren vlinders, tusschen de verfomfaaide trekkers ook mooie gave exx. voorkomen, is, dunkt me nu, even eenvoudig te verklaren als bij *V. atalanta*. Het zijn ongetwijfeld dieren, die enkele dagen te voren in Zuid-Europa uit de pop gekomen zijn en met de oudjes meetrekken.

6 Juli nam Wilmink nog een sterk afgevlogen ex. te Goes waar, maar 17-VII twee zeer verse en ook d'Audretsch zag 9-VII een mooi gaaf dier te Pieters-

bierum. Eind Juli vlogen prachtige versche exx. te Bergen op Zoom (Nijssen). Blijkbaar waren dit alle Nederlandsche afstammelingen van de aanvliegers. Op 31-VII zag Wilmink daarvan 7 exx. bij Wolfaartsdijk en 20 in den Schengepolder, alle op klaversoorten. In Augustus blijft het aantal in het zuiden nog vrij groot, doch allengs beginnen zich al afgevlogen exx. te vertoonen. Intusschen zijn weer eieren gelegd en heeft zich een nieuwe generatie ontwikkeld. In September vond Van Minnen 3 rupsen op één plant te Leeuwarden, die zich den 14den verpopten en 1 Octr. 2 vlinders leverden. Omstreeks dien tijd verschijnen ook buiten nieuwe exx. in bescheiden aantal: 9-X een volkomen versch ex. te Wageningen (Van de Pol), 10-X een gaaf ex. te Steenwijkerwold (Veen). De distelvlinder verdwijnt dan echter plotseeling, bijna een maand vóór de atalanta! Voor vele waarnemers is 8, 9 of 10 Octr. de laatste datum. Evenals in 1942 is 11-X de slotdatum: 2 exx. op herfstaster te Borsele (Warren).

5. *Argynnis lathonia* L. buiten de duinen. Meer dan in één der voorafgaande jaren waargenomen van half April tot 1 November. De eerste gen. vloog tot eind Juni, de tweede vanaf 25 Juli. Waarschijnlijk zijn bij de late vlinders exx. van een derde gen., maar ik vind geen duidelijke grens. De soort stelt ons nog voor een ander probleem: zij overwintert als rups. Maar het is uitgesloten, dat de Octr.-Nov.-vlinders zich nog op deze wijze met kans op succes kunnen voortplanten. Wat gebeurt er met deze late exx.? Gaan zij in den naherfst dood of slagen zij er ook in ons klimaat in als imago te overwinteren, zooals o.a. door Meigen en door Fuchs vermeld wordt? De vroege data kunnen er op wijzen, maar noodzakelijk is het niet. Ook van *Coenonympha pamphilus* L., die zeker als rups overwintert, werden, dank zij het zeer gunstige voorjaar, reeds enkele exx. in April gesignaleerd (Br. Antonius). Toch is het merkwaardig, dat tusschen 23-IV en 29-V geen ex. gezien werd.

In Amsterdam wordt de vlinder elk jaar zoo geregeld waargenomen, dat we hem wel vrij zeker als vast bestanddeel van de hoofdstedelijke fauna kunnen beschouwen (vermoedelijk „spoorbaansoort”). Gerangschikt naar de provincies luidt het overzicht:

Limburg. In het Zuiden (Epen, Holset, Welterberg) eenige exx. van 18-VIII tot 1-IX (Van Wisselingh); Kerkrade, 1 ex. 25-IX (Vandermeulen).

Zuid-Holland. Vlaardingen, 1 mooi gaaf ex. 29-V (Nijssen); Schiedam, 1 iets afgevlogen, 10-VI (dez.); Rotterdam, eind Juni (dez.); Capelle a. d. IJssel, 16-VII 1 gaaf ex., 16-VIII (Van der Schans), 10-X een afgevlogen ex. (Verkaik); Lekkerkerk, 25-VI (Van der Schans).

Noord-Holland. Amsterdam, 15-IV (vroegste datum, Van der Vliet), 17-IV eierlegend ♀ (Vári), 23-IV twee exx., 1 (gaaf) gevangen (Van der Meulen). Daarna werd *lathonia* pas weer in Juni hier waargenomen: 9, 11, 12, en 13, totaal 7 exx. door verschillende medewerkers. Daarna pas weer in de tweede helft van Juli (27-VII 3 exx. Van der Meulen, den volgenden dag zelfs 6) en Augustus. Na 22-VIII werd geen enkel ex. meer hier gezien. De andere Noordhollandsche vindplaatsen zijn: Zaandam, 1 ex. 18-IV (Stelleman); Aalsmeer, 30-VI (Mej. Mac Gillavry); Diemen, 25-VII (Lempke), 12-VIII (Van der Meulen); Muiderberg, 13-VI, 2 mooie exx. en 17-VIII 7 exx., 4 mooi en 3 beschadigd (Van der Meulen); Blaricum, 16-VIII een gaaf ex. (Lempke); Hilversum, 10-VIII (Piet), 5-IX, 1 ex. (Van der Meulen); Hollandsche Rading, 20-VI 2 sterk afgevlogen exx. (dez.); Nieuwendam, 19-IX (De Boer); Edam, 4-VI drie exx. (dez.); Middellie en omgeving, 13-VI, 1-VIII (dez.); Hoorn, in den zomer talrijk langs een nieuwen weg, die aangelegd wordt (Hart).

Utrecht. Soest, 4 Juni het eerste ex., maar vooral in Aug., Septr. en Octr. langs de spoorlijn door een behoorlijk aantal exx. vertegenwoordigd, die vooral door muizenoor en herfstleeuwentand aangetrokken werden, laatste ex. 1 November (Tolman); Groenekan, 26-VII een gaaf en 19-VIII een iets afgevlogen ex. (Berk); Remmerden, 20-VIII 6 exx., 21-VIII 4 exx. (Van de Pol); Emmikhuizerberg, 8-VIII verscheiden exx. (Passchier).

Gelderland. Arnhem, 23 Sept. 1 ex. (Mej. Vrancken); Bennekom, 26 Sept., 1 dood ex. (Van de Pol); Wageningen, 9 October 1 afgevlogen ex. (dez.).

Overijssel. Steenwijkerwold, 27 Juni 1 ex., 22 Aug. 1 ex., 19 Septr. 3 exx. en 24 Sept. 2 exx. (Veen).

Drente. Havelte, 25 Juli 1 afgevlogen ex., 1 Septr. 1 ex. (Veen).

6. *Acherontia atropos* L. Was in het afgelopen jaar vrij gewoon blijkens het bij 1942 zeer gunstig afstekend aantal meldingen. Van de immigranten werden, zooals gewoonlijk, maar enkele exx. gesignaleerd, nl. op 20 Juni, 6 en 11 Juli. De rupsen werden vooral in Augustus gevonden, hoewel eind Juli in Zeeland reeds een pop werd aangetroffen. De gedetailleerde opgaven zijn:

Noord-Brabant. Uden, 20 Aug. een rups, die 26-VIII verpopte (Br. Antonius); Bosch en Heide bij Uden, 24 Aug. een volwassen rups (Plantenziektenkundige Dienst); Tilburg, 14-VIII 1 rups (Van der Sanden).

Zeeland. 's Heer Hendrikskinderen, 20-VI een door de bijen afgemaakt ex. voor een bijenkast (Dekker); Wemeldinge, tweede helft van Juli een volwassen rups op aardappelen (Kersten); Wilhelminadorp, eind Juli een pop, waaruit begin Septr. een vlinder kwam (Kuenen); Wilhelminapolder, een pop bij het aardappelrooien, die 15-XI een vlinder opleverde (Wilmink).

Zuid-Holland. Maassluis, 1 rups in Aug. (Van der Hout); Schiedam, 18 Septr. 1 rups, 15 Octr. 1 pop (Nijssen); Krimpen aan de Lek, 11 Juli een afgevlogen door bijen gestoken ♂ (Van der Schans).

Noord-Holland. Blaricum, 10-VIII een volwassen rups over den weg kruiwend (Boldt); Wijdenes, 5-VIII een volwassen rups (Schoevers).

Utrecht. Werkhoven, een dood ♂, vrij geschonden, 6 Juli (Passchier); Bunnik, 1 rups en 1 pop in Octr. (teste Ten Hove).

Gelderland. Twello, 9 Septr. een licht beschadigd ♂ (Coldewey); Halle bij Zelhem, 13 Aug. een volwassen rups (Plantenziektenkundige Dienst); Aalten, eind Septr. een rups (Van Galen).

Drente. Eelderwolde, 26 Septr. een rups op augurk (Suiveer), weigerde later aardappelroof te eten en moest met augurk grootgebracht worden. Voor zoover mij bekend de eerste zekere vermelding van een Cucurbitacee.

Friesland. Sneek, begin Septr. een rups en eind Septr. een pop (Otto); Schettens, 1 rups (dez.); Leeuwarden, 23 Aug. een volwassen rups (Van Minnen).

7. *Herse convolvuli* L. Niet zeldzaam, maar in geen geval in groot aantal aanwezig geweest. Van de immigranten werd weer slechts 1 ex. waargenomen op 20 Juli, maar stellig was de trek toen reeds lang aan den gang, want 10 dagen later werd al een volwassen rups gevonden.

Limburg. Lemiers, 22 tot 28 Aug., 2 tot 3 per avond, zoowel versch als afgevlogen (Delnoye); Brunsum, 31 Aug. tot 8 Septr. elken avond 2 of 3, versch en soms afgevlogen (frater Th. Maessen).

Noord-Brabant. Landgoed Mariahoeve onder de gemeenten Moergestel en Berkel-Enschot, 24 Septr. 2 exx. (Plantenz. Dienst); Tilburg, 20 Juli 1 ♂ (Van der Sanden).

Zeeland. Goes, 3-IX 1 afgevlogen ex. (Wilmink); Kwadendamme, 11-IX 1 afgevlogen ♂ (dez.); Wilhelminadorp, 25-IX een ex. (Verhey).

Zuid-Holland. Wassenaar, 7 Septr. 1 ex. (Van Wisselingh).

Noord-Holland. Middelie, 19 Septr. 1 mooi ex. (De Boer).

Utrecht. Soest, 2-IX een ex. (Tolman).

Friesland. Buren op Ameland, 30 Juli een volwassen rups (Plantenz. Dienst).

8. *Macroglossum stellatarum* L. Tot nog toe het beste jaar, dat we van dezen vlinder „verslagen” hebben, al geldt dit vrijwel uitsluitend voor de immigranten, die vooral in Zuid-Limburg korten tijd gewoon waren. De afstammelingen zijn wel in een groot deel van het land gezien, maar steeds in zeer bescheiden aantal. Globaal gerekend dus een middelmatig *stellatarum*-jaar. Het eerste ex. werd 28 Mei gesignaleerd. Het grootste aantal vloog in Juni, in Juli was een duidelijke afname te constateeren. Geen enkele vlinder werd in Aug. gezien, daarentegen verscheen het dier weer in Septr. en vloog nog tot begin Nov., zij het dan ook zeer spaarzaam, door. Blijkbaar vlogen de immigranten van 28-V tot 25-VII en hun afstammelingen van 5-IX tot 6-XI. Vindplaatsen enz.:

Limburg. Bemelen, 24 Juni in 3 kwartier 16 exx. gevangen, gaaf en afgevlogen (Frater Th. Maessen); Meerssen, 24-VI., 1 ex. (Rijk); Lemiers, 26-VI, 1 afgevlogen ex., 12-IX één en 20-IX 3 versche exx. (Delnoye); Aalbeek, 5 tot 21 Juni, verscheiden exx. (Frater Th. Maessen); Schin op Geul, 18-VII (Jonker); Kerkrade, 15 Juli en 12 Septr. (Vandermeulen); Steyl, 22 Septr., 1 ex. (Br. Antonius); Mechelen, 6-X een gaaf ex. (Vári).

Noord-Brabant. Deurne, 20 Juni en 16 Septr. (Nies); Uden, 23 en 24 Septr., telkens 1 ex., 6 Nov., een ex., dat tegen den avond kwam binnenvliegen (Br. Antonius).

Zeeland. Goes, 24 Juni een gaaf, maar oud ex., 26 Juni een ex. op duizendschoon. Wilhelminapolder, 25-VI een ex. op *Centranthus ruber*. Wolfaartsdijk, 30 Juni een vrij afgevlogen ex. op duizendschoon. 's Gravenpolder, 10 Juli een woest vliegend ex. op Phlox. 's Heer Hendrikskinderen, 25 Juli 1 ex. op lucerneklaver (alle teste Wilmink). Merkwaardigerwijze zijn in Zeeland dus alleen immigranten waargenomen!

Zuid-Holland. Rotterdam, 23 en 25 Juni, telkens 1 ex. (Verkaik); Capelle a. d. IJssel, 4 Juli, 16 en 18 Sept., 10 en 11 Octr., telkens 1 ex. (Verkaik); Stolwijk, 10 Sept. 1 ex. (Honkoop); Wassenaar, 15 Juli 1 afgevlogen ex. (Van Wisselingh).

Noord-Holland. Aalsmeer, 2 Juli 1 gaaf ex. (Mej. Mac Gillavry); Spaarndam, 22 Juli (Van Regteren Altena); Overveen 13 en 15 Juni (Stellerman); Amsterdam, 29 Juni (Helmers); Kwadijk, 8 Juli 1 afgevl. ex. (De Boer); Bloemendaal, 5 Sept. 1 ex. op Phlox (Van Regteren Altena); Middelie, 12 Sept. een versch ex. (De Boer).

Utrecht. Utrecht, 6 Oct. een ex., dat nog weken geleefd heeft (Berk).

Gelderland. Wageningen, 8 Sept. 1 ex. (Sikkema); 29 Sept. 1 ex. op Zinnia (Van de Pol); Arnhem, 2 Sept. 1 ex. op Phlox (Mej. Vrancken).

Overijssel. Dalfsen, 28 Mei 1 ex. op Corydalis claviculata DC. (Tolman).

Drente. Wapserveen, 23 Juli 1 ex. op Phlox (Veen).

9. *Celerio euphorbiae* L. Te Oost-Eysden op 8 Aug. ongeveer 25 rupsen, waarvan een tiental werd meegenomen. Enkele rupsen waren aangestoken. 1 vlinder kwam reeds 19 September uit (Pater Prick).

10. *Celerio lineata livornica* Esp. In den Catalogus kon ik slechts vier inlandsche exx. vermelden als resultaat van een kleine eeuw vlinderonderzoek in ons land, waarbij dan nog een vijfde kwam, dat alleen van een oude tekening bekend was. Daarna zijn nog 2 exx. in Nederland aangetroffen, zoodat *livornica* wel een heel zeldzame trekker voor ons is. Des te meer frappeert het dan ook, dat in 1943 niet minder dan *nege* exx. zijn gesignaleerd. Zoowel in den voorzomer aanvliegende immigranten als rupsen en herfstvlinders waren daar bij. In dit geval wordt het vrijwel volkomen gebrek aan buitenlandsche gegevens natuurlijk sterk gevoeld. In de Duitsche tijdschriften ben ik nog geen enkele vondst tegengekomen, zoodat daar in elk geval geen opvallend aantal is geweest. Vrijwel zeker is *livornica* het afgeloopen jaar in een deel van Frankrijk en aan de Engelsche zuidkust gewoon geweest. De 9 exx. zijn de volgende:

1. Rotterdam, 2 Juni (Mevr. Van der Hoeven-Schalkwijk). Mevr. Van der Hoeven deelde mee, dat haar zoontje het ex. in de Avenue Concordia ving. Met behulp van Ter Haar werd het gedetermineerd, waarna men het helaas weer liet vliegen. Er behoeft echter niet aan getwijfeld te worden of de determinatie juist was. Op mijn vraag om nadere inlichtingen schreef Mevrouw mij, dat de vlinder van zijn verwanten te onderscheiden was „door de witte randen langs de schouderdeksels”. Dat is voldoende.

2. Aalten, 9 Juni (Van Galen), op kamperfoelie vliegend in den schemer, slechts weinig afgevlogen.

3. Didam, 10 Juni (Elfrink).

4. Noordoost-polder, 29 Juli een rups in kavel 18 op Rumex maritimus L. De vlinder werd geschonken aan het Leidsch Museum (teste Van Regteren Altena).

5. Hilversum, een rups in de zomervacantie, die later den vlinder opleverde (teste Meerman, in coll. van Broeder Augustinus te Amsterdam).

6. Delft, een zeer fraai ex. in September, dat aan de coll. van het Schoolmuseum te Den Haag geschonken werd.

7. Wapserveen, 19 Sept. een prachtig gaaf ex. (Veen).

8. Vaals, 19 Sept. 1 ex. (Delnoye).

9. Lunteren, 25 Sept. 1 ex. (Branger).

11. *Lithosia quadra* L. Loenen-Gdl., 7 Juli 1 ♀ (Van der Meulen); Bennekom, 1 ♀ in Juli (Westerhof); Zuilen, 1 ♀ in een serre (Ten Hove).

12. *Peridroma saucia* Hb. Lemiers, 5 Sept. gewoon op smeer (Delnoye); Wassenaar, 6 Octr. een pas uitgekomen ex. (Van Wisselingh); Middelie, 1 en 4 Octr. een versch ex. op smeer (De Boer).

13. *Leucania l. album* L. Wageningen, 1 ex. (Van de Pol). Arnhem, in Octr. een vleugel in den tuin (Van Pelt Lechner).

14. *Leucania albipuncta* L. buiten Zuid-Limburg. Amerongen, 1 ex. op 22 Augustus (Berk).

15. *Plusia gamma* L. Beslist minder in aantal dan in 1942. Geen enkele waarnemer spreekt nu van „zwermen *gamma's*”, zooals in het vorige jaar. Wel is vooral in den nazomer de vlinder talrijker geworden, maar over het algemeen vindt men hem toch „weinig talrijk”. Het best te characteriseeren als een middelmatig goed *gamma*-jaar.

Het eerste ex. werd 2 Mei gevangen door De Boer aan den Purmerringdijk. 6-V zag Lanz te Houten 3 gave exx. 12 Mei werd zoowel te Uden (Br. Antonius) als te Soest (Tolman) de eerste *gamma* opgemerkt. Op de eerstgenoemde plaats vloog de vlinder de volgende 14 dagen heel veel op heidevelden. 13-V zag

Nies het eerste ex. te Deurne, 15-V Van Wisselingh te Wassenaar. Daarna blijven de waarnemingen elkaar regelmatig volgen. 29 Mei nam Helmers een trek van vele honderden exx. waar bij Halfweg. Te Soest vloog *gamma* in Juni geregeld en was de derde decade zelfs gewoon tot talrijk. In de tweede helft van Juli is op vele plaatsen een duidelijke stijging in het aantal exx. te constateeren (Zuid-Beveland, Amsterdam, Santpoort, Middelie, Ede, Diepenheim, Oisterwijk, door diverse waarnemers op verschillende data als „veel”, of „talrijk” opgegeven). Blijkbaar vloog toen de eerste in ons land geboren generatie. Augustus vertoont een opvallende achteruitgang. Wel is de vlinder dagelijks aanwezig, maar in aanmerkelijk geringer aantal dan in Juli. September laat weer een opleving zien, vooral tegen de tweede helft (bijv. 11-IX enkele tientallen op klaver te 's Heer Hendrikskinderen, Wilmink; 12-IX zeer veel te Schiedam, Nijssen; in de tweede helft der maand talrijk te Aalbeek, Frater Th. Maessen). Ongetwijfeld vloog toen de tweede Nederlandsche generatie. In October nam het aantal snel af. Tolman zag die maand in Soest zelfs geen enkel ex. meer. Slechts enkelen merken den vlinder nog in November op: 2-XI aan den Purmerringdijk (De Boer), 3-XI 1 ex. aan den zeedijk te Borsele (Warren). Alleen Br. Antonius zag *gamma* te Uden de heele maand Octr. en begin Nov. talrijk op de bloemen van koolzaad, maar na 5-XI, toen guur herfstweer inzette, werd, evenals bij de *atalanta*, geen ex. meer waargenomen.

16. *Catephia alchymista* Schiff. Geldrop, 13 Mei; Mierlo, 1 Juni; Deurne, 16 en 18 Mei (alle gevangen door Nies).

Van de trekkers, die niet in dit overzicht zijn opgenomen, kwam geen enkele melding binnen.

Conclusie. Hoewel 1943 over het geheel gerekend voor de Lepidopterologen tamelijk teleurstellend was, geldt dit zeker niet voor de immigranten. Het is wel het belangwekkendste seizoen geweest, waarvan ik tot nog toe een overzicht heb samengesteld en dat stellig nog lang bekend zal blijven als het „*livornica*-jaar.”

ADDENDA.

Na inzending van het manuscript ontving ik nog de trekgegevens van den heer C. Doets, welke de volgende aanvullingen opleverden:

Colias croceus Fourcroy. 6 Augustus, 1 ex. in den Beemster.

Vanessa cardui L. Op 22 Augustus eenige rupsen te Hilversum op *Carduus crispus* L., die 13 September 2 vlinders opleverden. Deze behoorden ongetwijfeld reeds tot de tweede (Nederlandsche) generatie.

Argynnis lathonia L. 22 Juni 2 exx. aan de Hollandsche Rading, 6 Augustus 1 ex. in den Beemster.

Amsterdam, Oude IJselstraat 12^{III}, Februari 1944.

Welke insecten zijn in Nederland op den Amerikaanschen eik te vinden?

door

D. MAC GILLAVRY.

Nu in ons land de Amerikaansche eiken *Quercus rubra* L. en *Q. palustris* L., etc. meer en meer worden aangeplant en deze eiken, vooral *rubra*, het in vruchtbaarheid en voortbrenging van kiemkrachtige eikels verre winnen van onze inlandsche eiken, zoodat spontane opslag in steeds toenemende mate te constateeren valt, is het gewenscht eens vast te stellen, welke insecten tegenwoordig op deze soorten te vinden zijn.

Veelal wordt de Amerikaansche eik, hierbij zal wel het meest *Q. rubra* bedoeld zijn, zoodanig vreemd aan ons bosch beschouwd, dat hij als voorbeeld wordt aangehaald van een plant, die hier niet thuis behoort en dan ook immuun is tegen de aanvallen van Nederlandsche insecten.

De vraag is, mag men dit nog steeds aannemen. Daarom zou ik boschbouwers, entomologen, etc., willen uitnoodigen, opgaven te doen van insecten op deze boomsoort gevonden.

Welke insecten in zijn geboorteland daarop voorkomen, is mij onbekend en ik weet geen gevallen, dat Amerikaansche insecten er hier te lande op gevonden zijn.

Zelf vond ik de rupsen van den grooten wapendrager *Phalera bucephala* L. talrijk op de bladeren in den zomer van 1936 te Nunspeet. Ook daarna telkens weer te Nunspeet en elders.